

UDK 316.356.2-053.6:173
Prethodno priopćenje

Odnos mladih prema vrijednostima i činiteljima obiteljskog života

Dejana Bouillet

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

SAŽETAK Ovaj se rad zasniva na podacima istraživanja *Vrijednosni sustav mladih i društvene promjene u Hrvatskoj* Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu (Ilišin i Radin, 2002.), provedenog 1999. godine, na reprezentativnom uzorku od 1.700 mladih obaju spolova u dobi od 15 do 29 godina s područja cijele Hrvatske. Cilj rada jest analiza utjecaja određenih sociodemografskih obilježja mladih (spol, dob, mjesto stanovanja, stupanj obrazovanja i bračni status ispitanika) na njihovo poimanje obiteljskih vrijednosti i činitelja obiteljskog života opisanih s 18 varijabla. Svrha je analize identifikacija uporišnih točaka društvene aktivnosti koje bi pridonijele očuvanju kvalitetnih i za razvoj pojedinaca podržavajućih obiteljskih oblika, a mladim ljudima pomogle u prelasku iz mladenačke u odraslu dob. Rezultati istraživanja daju osnovu za prihvaćanje opće hipoteze prema kojoj spol, dob, mjesto stanovanja, stupanj obrazovanja i bračni status mladih utječu na procjenu vrijednosti i određenih činitelja obiteljskog života. Iz rezultata bivarijantne analize proizišlo je da na odnos spram obitelji i obiteljskim vrijednostima statistički značajno najviše utječu mjesto stanovanja i školska sprema ispitanika (u oba slučaja razlike su značajne na sedam promatranih varijabla). Spol i bračni status ispitanika statistički značajno utječu na četiri komponente odnosa spram obitelji i obiteljskim vrijednostima, a dob ispitanika na samo jednu sastavnicu.

Rezultati su sukladni prijašnjim istraživanjima koja su potvrdila visok vrijednosni značaj obitelji u hrvatskom društvu te opravdanost provođenja programa definiranih Nacionalnom obiteljskom politikom i Nacionalnim programom djelovanja za mlade, radi afirmacije položaja i opstojnosti obitelji koja je u suvremenim uvjetima u konfliktnom odnosu s tržištem rada.

Ključne riječi: mladi, obitelj, vrijednosti, sociodemografska obilježja, Hrvatska.

Primljeno: 20. svibnja 2004.

Prihvaćeno: 21. srpnja 2004.

1. Uvod

Sve veći broj obrazovanih žena i njihov sve izraženiji udjel na tržištu rada izravne su posljedice oživotvorenja rodne ravnopravnosti koja je danas među općeprihvaćenim vrijednostima suvremenog demokratskog društva. Ove pojave istodobno neminovno prouzrokuju promjene u modelima obiteljskog života i reproduktivnog ponašanja. Tu »sekundarnu demografsku tranziciju« obilježuje stupanje u brak i roditeljstvo u sve kasnijoj životnoj dobi, ali i sve raznolikiji oblici obiteljskog života, što obuhvaća i sve veći broj jednoroditeljskih obitelji i izvanbračnih zajednica (UNICEF, 2001.). Obitelj više nije onako čvrsta, cjelovita društvena institucija, kakva je bila u tradicionalnom društvu (Puljiz, 2003.), pa klasična definicija obitelji kao skupine pojedinaca povezanih brakom, krvnom vezom ili usvajanjem, sve više dolazi u pitanje (Scanzoni, 1995., prema Raboteg-Šarić, Pečnik i Josipović, 2003.). Takve tvrdnje potkrepljuju i statistički podaci o strukturi obitelji u Hrvatskoj. J. Gelo (2003.: 93) temeljem analize rezultata popisa stanovništva Republike Hrvatske navodi: »Trend smanjivanja prosječnog broja članova kućanstva i obitelji između 1991. i 2001. zapravo je posljedica dvaju činitelja i njihovih trendova zabilježenih u našim popisima tijekom protekloga stoljeća: a) permanentnog povećavanja broja i udjela samačkih (dvočlanih i tročlanih) kućanstava, i b) opadanja broja živorođene djece, a unutar toga napose smanjivanje broja i udjela višeg reda rođenja, tj. ubrzanog smanjivanja broja živorođenih kao drugog, trećeg i sljedećeg djeteta u obitelji. Potonjem svakako treba dodati postupno povećanje broja i udjela tzv. nepotpunih obitelji.« U Hrvatskoj je, tako, 1981. godine bilo 10,8% nepotpunih obitelji, 1991. godine njihov se udjel povećao na 12,4%, a 2001. na 15%. S tim u svezi važno je upozoriti i na udjel razvedenih u ukupnom broju brakova koji je u 2000. godini činio 20,4% (Vitalna statistika Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske; Akrap i sur., 2003.).

Međutim, u literaturi se susreću stajališta što potvrđuju da obitelj i danas povezuje ljude i mnogo im znači u održanju identiteta, kako potvrđuju i malobrojna netom provedena istraživanja u Hrvatskoj (Matulić, 2002. i 2003.; Puljiz i Zrinščak, 2002.; Akrap i sur., 2003.). I V. Puljiz (2003.: 15) piše: »duboke promjene koje su zahvatile obitelj, prije svega smanjenje broja članova, zapošljavanje žena, pluralizacija obiteljskih oblika, individualizacija, porast broja samačkih kućanstava, nisu ugrozile temeljne vrijednosti obitelji. Pripadnici novih naraštaja samo su promijenili percepciju i očekivanja od obitelji. Stoga nije uputno iz smanjenja broja članova i pluralizacije oblika obitelji izvlačiti brzoplete zaključke o krizi obiteljskih vrijednosti. Novi tip obiteljskih veza, oslonjen na sve veću autonomiju pojedinca i njihovo moderno međusobno komuniciranje, omogućuje obiteljsku *privrženost na distanci*. Drugim riječima, nesigurni svijet u kojemu živimo raslojava tradicionalnu strukturu obitelji, ali istodobno održava, a u određenom smislu i relativizira, vrijednost obitelji kao središta individualnoga i društvenog života.«

Ipak, pluralizacija obiteljskih oblika u prvi plan ističe prava djece pa djeca umjesto *alieni iuris* postaju *sui iuris* (Puljiz i Zrinščak, 2002.). To se uvelike odnosi i na mlade, posebice uzmemo li u obzir njihovo sve dulje ostajanje u roditeljskom

domu i sve dulju ekonomsku ovisnost o roditeljima. Primjerice, istraživanje provedeno 2002. na uzorku 946 mladih Hrvatske u dobi od 15 do 24 godine (Spajić-Vrkaš i Ilišin, 2003.), pokazalo je da čak 85,4% ispitanika živi u roditeljskom domu, a vlastitu ih je obitelj osnovalo tek 3,6%. Utvrđeno je da čak 86% ispitanika smatra kako im roditelji gotovo uvijek pružaju toplinu i pažnju, a 86,9% osjeća roditeljsku podršku. Ujedno ih 84,7% drži kako od roditelja mogu očekivati financijsku podršku. Visoka je samostalnost mladih jer ih samo 13,5% ocjenjuje da im roditelji određuju pravila ponašanja.

Ovi se rezultati podudaraju s nalazima *Europskog istraživanja vrednota* 1999. godine (Matulić, 2002.), prema kojima je 83,2% ispitanih građana (od 1.003) najzadovoljnije svojom obitelji. U usporedbi s postocima građana zadovoljnih poslom, financijama, zdravljem, a osobito cjelokupnim životom, obitelj je daleko i veoma uvjerljivo na prvom mjestu.

Istodobno, u istraživanju kojeg su provele V. Spajić-Vrkaš i V. Ilišin (2002.), najviše je ispitanika (20,8%) na otvoreno pitanje kako zamišljaju vlastiti život za 10 godina, na prvo mjesto stavilo sretan obiteljski život. Na drugome je mjestu uspješna karijera (20,8%), slijede težak život (14,7%), karijera u inozemstvu (13,8%), te općenito sretan i dobar život (9,8%), dok je uspješna karijera u kombinaciji sa sretnim obiteljskim životom na pretposljednem mjestu (tu mogućnost zamišlja samo 6,7% ispitanika). Na posljednjem je mjestu izrazito visok ekonomski status, odnosno bogatstvo (što je zamislilo 6,3% ispitanika).

Mladi su ljudi, bjelodano, svjesni neujednačenosti i proturječnosti profesionalnoga i obiteljskog života, pa je rekonciliacija rada i obitelji prioritetan cilj svake suvremene obiteljske politike (Puljiz i Bouillet, 2003.). Također je očigledno kako se proklamirana očekivanja i vrijednosni odnosi spram obitelji i njezinih vrijednosti nerijetko ne ozbiljuju. Naime, na osnivanje obitelji, a poglavito na odluke žene o rađanju ili neradaanju, u suvremenim uvjetima utječe splet raznorodnih i složenih demografskih, gospodarskih, društvenih i psihičkih činitelja, pri čemu je njihov rang važnosti u dinamičnom procesu stalnih promjena (Akrap i sur., 2003.). J. Obradović (2000.) zaključuje da na motivaciju za fertilitet, izraženu brojem djece u obitelji, utječu: osobine bračnih partnera, bračni procesi, objektivan i subjektivan socioekonomski položaj obitelji, bračna obilježja i doživljaj socijalne okoline u bračnih partnera. Osim što je važna za demografska kretanja, obitelj sa svojim raznorodnim obilježjima uvelike određuje i način razvoja djece i mladih. Svi se socijalizacijski činitelji susreću s učincima primarne socijalizacije u obitelji, čija složenost umanjuje njihovu snagu, ali i smjerove utjecaja (Lacković-Grgin, 1982.). U procesu roditeljskog odgoja razvijaju se osnovne karakterne osobine, a neke se čak izravno preuzima od roditelja. Obitelj posredstvom intenzivne interpersonalne komunikacije bitno utječe na sveukupan razvoj djeteta, što se reflektira na njegov kasniji život, na njegovo ponašanje u svima drugim za nj važnim životnim okruženjima do kraja života.

S tim u svezi, bitno je naglasiti kako su, unatoč impresivnoj zastupljenosti braka i obitelji u suvremenoj znanstvenoj literaturi (Društvena istraživanja, 4-5/2001.),

istraživanja o mladima prava rijetkost. Istraživanje što ga navodi Köcher (1985., prema Tomić-Koludrović i Leburić, 2002.: 53-54) pokazalo je, primjerice, da mladi sve očividnije iskazuju stav o smanjenju važnosti braka (dok je 1963. godine 86% žena i muškaraca mladih od 25 godina života smatralo brak nužnom institucijom, 1978. to vrijedi samo za 38% žena i 30% muškaraca iste dobi). Očito je, svojedobno samorazumljiva činjenica da mladi nakon napuštanja roditeljske kuće ulaze u brak i zasnivaju obitelj, uzmiče u posljednje vrijeme pred pluralizacijom obiteljskih oblika. Istraživanja bilježe manju sklonost braku i smanjenje nataliteta, uz istodoban rast broja rastava. Prednost se daje vremenski ograničenu obiteljskom vezivanju ili neobiteljskim oblicima života (Tomić-Koludrović i Leburić, 2002.).

Sukladno rečenom, poglavito uzimajući u obzir povezanost obiteljskih oblika i fertiliteta, ali i višekratno dokazan značaj obiteljskih prilika za pojavu raznorodnih poremećaja u ponašanju djece i mladih, daljnja istraživanja odnosa mladih prema vrijednostima i drugim komponentama obiteljskog života više su no znanstveno i društveno opravdana i nužna.

2. Cilj i hipoteze istraživanja

Cilj je ovoga rada ustanoviti i analizirati utjecaj određenih sociodemografskih obilježja mladih (spol, dob, mjesto stanovanja, stupanj obrazovanja i bračni status) na njihovo poimanje obiteljskih vrijednosti i činitelja obiteljskog života. Svrha je identificirati uporišne točke društvene akcije koje bi pridonijele očuvanju kvaliteta i za razvoj pojedinaca podržavajućih obiteljskih oblika, a mladim ljudima pomogle u prelasku iz mladenačke u odraslu dob.

Opća je hipoteza da spol, dob, mjesto stanovanja, stupanj obrazovanja i bračni status mladih utječu na procjenu vrijednosti i određenih činitelja obiteljskog života. Ona počiva na spoznaji o povezanosti različitih sociodemografskih obilježja mladih s njihovim društvenim položajem, vrijednosnim sustavima i društvenim ulogama koje su u odrasloj dobi spremni preuzeti.

3. Metodologija istraživanja

Rad se temelji na podacima istraživanja *Vrijednosni sustav mladih i društvene promjene u Hrvatskoj* Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu (Ilišin i Radin, 2002), provedena 1999. godine, na reprezentativnom uzorku od 1.700 mladih obaju spolova u dobi od 15 do 29 godina s područja cijele Hrvatske.

Predmetom istraživanja bili su vrijednosni sustavi i neki oblici ponašanja mladih u kontekstu društvenih promjena u tranzicijskoj Hrvatskoj, kako bi se postiglo tri osnovna cilja, odnosno ustanovilo, opisalo i protumačilo (Ilišin i Radin, 2002.: 19-21):

1. vrijednosni sustavi i neke oblike ponašanja suvremene hrvatske mladeži;
2. povezanost vrijednosnih sustava i oblika ponašanja sa sociodemografskim obilježjima mladih i
3. promjene vrijednosnih sustava i oblika ponašanja mladih što su nastale od sredine osamdesetih do konca devedesetih godina 20. stoljeća.

Podaci su prikupljeni upitnikom koji je sadržavao više setova varijabla razvrstanih u tri glavne skupine¹

1. sociodemografske varijable (spol, dob, socioprofesionalni status, podrijetlo, rezidencijalni status, regionalna pripadnost, stupanj obrazovanja ispitanika i njihovih roditelja, nacionalna pripadnost ispitanika i njihovih roditelja, bračni i stambeni status, konfesionalna pripadnost);
2. varijable za ispitivanje vrijednosti (individualne, društvene, obrazovne, radne, obiteljske, nacionalne, religijske i političke vrijednosti te odnos spram mladosti i budućnosti);
3. varijable za ispitivanje oblika ponašanja (radni angažman, članstvo i aktivnost u udrugama i političkim strankama, religijska praksa, aktivnosti u dokolici, uzimanje psihofizičkih stimulansa, seksualno ponašanje, obiteljska komunikacija, primjena novih tehnologija).

Upitnik je primijenjen individualno u domu ispitanika. Uzorak domaćinstava iz kojih su birani ispitanici bio je dvoetačni probabilistički uzorak, pri čemu je Hrvatska podijeljena u 21 regiju (županiju). Broj ispitanika u svakoj regiji proporcionalan je veličini regije. Domaćinstva su na pojedinim lokacijama birana slučajno. Anketirana je po jedna osoba iz domaćinstva u dobi između 15 i 29 godina.

Za potrebe ovoga članka izdvojene su 23 varijable. One su podvrgnute postupku univarijatne (određivanje frekvencija i postotaka odgovora) i bivarijatne analize, odnosno određene su značajnosti razlika izračunom hi-kvadrat testa između nezavisnih i zavisnih varijabla. Nezavisne su varijable spol, dob, mjesto stanovanja, školska sprema i bračni status ispitanika, a zavisnim su varijablama tretirane procjene obiteljskih vrijednosti i činitelja kvalitete obiteljskog života (opisane u tablici 1.). Statistički značajnim prihvaćaju se razlike koje omogućuju donošenje zaključaka na razini pogreške od 0,0% ($p = 0,000$).

¹ Upitnik je sadržavao i separat za ispitivanje problema i iskustva nezaposlene mladeži u traženju zaposlenja.

4. Rezultati istraživanja

U tablici 1. prikazana je distribucija odgovora u 23 varijable. Modaliteti zavisnih varijabli sažeti su s četiri na dva, objedinjavanjem podataka za kategorije »potpuno se slažem« i »uglavnom se slažem«, te za modalitete »uglavnom se ne slažem« i »uopće se ne slažem«.

Tablica 1.

Raspodjela ispitanika prema izoliranim varijablama i modalitetima varijabla (u %)

Varijabla	Kategorije – modaliteti	%
<i>Spol ispitanika</i>	1. ženski 2. muški	49,6 50,4
<i>Dob ispitanika</i>	1. od 15 do 19 godina 2. od 20 do 24 godine 3. od 25 do 29 godina	34,7 33,0 32,3
<i>Mjesto stanovanja</i>	1. selo 2. mali grad 3. veliki grad 4. Zagreb	46,1 23,4 13,7 16,8
<i>Školska sprema ispitanika</i>	1. najviše OŠ 2. KV i VKV 3. srednja škola 4. VŠS, VSS i znanstveni stupanj	28,2 18,9 42,3 10,6
<i>Bračno stanje ispitanika</i>	1. neoženjen/neudana 2. oženjen/udana	80,7 19,3
<i>Brak i obitelj su važni:</i>		
zbog ljubavi, bliskosti i razumijevanja među članovima obitelji	1. ne slažem se 2. slažem se	2,9 97,1
zbog stvaranja potomstva	1. ne slažem se 2. slažem se	19,9 80,1
zbog socioekonomske sigurnosti	1. ne slažem se 2. slažem se	42,1 57,9
jer se u obiteljskom krugu čovjek može jedino i najbolje potvrditi	1. ne slažem se 2. slažem se	42,4 57,6
jer je obitelj normalna i prirodna pojava o kojoj ni ne treba diskutirati	1. ne slažem se 2. slažem se	23,3 76,7
jer je čvrsta i skladna obitelj temelj harmonične društvene zajednice	1. ne slažem se 2. slažem se	14,7 85,3
jer je društvo još uvijek takvo da s neodobravanjem gleda na one koji žive sami	1. ne slažem se 2. slažem se	55,9 44,1
mislim da se braku i obitelji pridaje preveliku važnost i da čovjek može dobro i sretno živjeti sam	1. ne slažem se 2. slažem se	58,6 41,4
<i>Kako najčešće gledaš na obiteljske obveze?</i>	1. kao dužnost i žrtvovanje 2. kao teret kojeg je bolje izbjeći 3. kao dosadu 4. kao radost zajedničkog života	20,8 8,5 8,2 62,5

Varijabla	Kategorije – modaliteti	%
<i>Označi koliko se slažeš da navedene okolnosti mogu pridonijeti smanjenju broja razvoda braka:</i>		
Zakonske mjere koje otežavaju postupak razvoda	1. ne slažem se 2. slažem se	64,4 35,6
Zakonske mjere koje otežavaju sklapanje maloljetničkih brakova	1. ne slažem se 2. slažem se	33,7 66,3
Uvođenje obveznog stručnog savjetovališta za buduće supružnike	1. ne slažem se 2. slažem se	31,6 68,4
Pohadanje predbračnih predavanja u crkvi	1. ne slažem se 2. slažem se	48,0 52,0
Zajednički predbračni život budućih supružnika radi boljeg upoznavanja	1. ne slažem se 2. slažem se	19,8 80,2
Izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstva da bi se mogle potpuno posvetiti bračnom partneru i obitelji	1. ne slažem se 2. slažem se	81,1 18,9
Isticanje vrijednosti braka i obitelji putem medija, školskog odgoja, posebnih predavanja i sl.	1. ne slažem se 2. slažem se	32,2 67,8
Razvod je isključivo stvar bračnih partnera i društvo se ne treba miješati u njihove odluke	1. ne slažem se 2. slažem se	15,3 84,7
<i>Što misliš, što bračni partneri trebaju učiniti kad je njihov odnos ozbiljno poremećen?</i>	1. ostati u braku 2. potražiti stručnu pomoć 3. razvesti se	4,9 72,1 23,0

Iz raspodjele u izoliranim varijablama (tablica 1.) razvidno je nekoliko općih trendova u odnosu mladih Hrvatske spram obitelji i obiteljskih vrijednosti. Tako gotovo svi ispitanici (97,1%) prepoznaju da su brak i obitelj važni zbog ljubavi, bliskosti i razumijevanja među njenim članovima, četiri petine (80,1%) ih razabire značaj reproduktivne obiteljske funkcije, a 85,3% obitelj doživljava temeljem skladne društvene zajednice. Slabljenje tradicionalnog poimanja braka i obitelji nazire se u četiri petine mladih koji podupiru zajednički predbračni život budućih supružnika radi boljeg upoznavanja, ali i u podržavanju zapošljavanja žena izvan domaćinstva (81,1% ispitanika). Istodobno, velika je većina mladih svjesna potrebe očuvanja privatnosti obitelji – čak ih 84,7% razvod drži isključivom stvari bračnih partnera u čije se odluke društvo ne treba miješati, a prepoznaju i višu tolerantnost društva na različitosti, uključivši i samački život (više od polovice mladih misli da samci nisu društveno stigmatizirani).

Svijest o potrebi zadržavanja privatnosti obitelji prati i visoko nepodržavanje uvođenja zakonskih mjera otežavanja razvoda (64,4% mladih ne podupire uvođenje tih mjera). Međutim, otprilike jednak dio (66,3%) drži kako bi radi smanjenja broja razvoda braka bilo uputno zakonskim mjerama otežati sklapanje maloljetničkih brakova, iako zakonska rješenja te brakove dopuštaju tek iznimno (Obiteljski zakon, Narodne novine 163/2003.).

Osobito ohrabruje visoka svijest mladih o potrebi isticanja vrijednosti braka i obitelji posredstvom medija, školskog odgoja, posebnih predavanja i sl. (67,8%),

uvodenja obveznoga stručnog savjetovališta za buduće supružnike (68,4%) i spremnost na traženje stručne pomoći u slučaju ozbiljno poremećenih odnosa bračnih partnera (72,1%).

I F. Radin (2002.) je, analizirajući vrijednosni sustav mladih na uzorku na kojem se temelji i ovaj prilog, ustvrdio kako vrijednost obitelji zastupa više od polovice mladih, a V. Ilišin (2002.) je pokazala da veliko zanimanje za obiteljski život, brak i djecu pokazuje 63,9% mladih.

Najkraće, i naši podaci potvrđuju visok položaj obitelji i obiteljskih vrijednosti u vrijednosnom sustavu mladih Hrvatske. No, budući da statistički pokazatelji upozoruju na sve veće slabljenje obiteljskih veza (razvodi brakova, jednoroditeljske obitelji i dr.), pitanje je koji čimbenici dovode do nesrazmjera između očekivanog i ozbiljeno kvalitetnog obiteljskog života.

Bivarijantna je analiza pokazala da se prema odnosu spram obitelji i obiteljskim vrijednostima statistički značajno najviše razlikuju mladi iz različitih mjesta stanovanja i različite školske spremne (razlike su značajne u sedam zavisnih varijabla). Spol i bračni status ispitanika statistički značajno utječu na četiri, a dob na samo jednu komponentu odnosa spram obitelji i obiteljskih vrijednosti. Međutim, nijedno promatrano sociodemografsko obilježje ne proizvodi statistički značajne razlike kad mladi procjenjuju značaj braka i obitelji: u osjećaju ljubavi, bliskosti i razumijevanja među članovima obitelji; u stvaranju potomstva; u pružanju socioekonomske sigurnosti; u doprinosu čvrste i skladne obitelji harmoničnoj društvenoj zajednici; u prevelikoj važnosti koju društvo pridaje obitelji i u ocjeni kako je razvod isključivo stvar bračnih partnera u čije se odluke društvo ne treba miješati.

Razmotrimo sada strukturu statistički značajnih razlika u procjeni vrijednosti i činitelja obiteljskog života mladih prema spolu, dobi, mjestu stanovanja, školskoj spremi i bračnome statusu.

4.1. Utjecaj spola ispitanika na procjenu vrijednosti i činitelja obiteljskog života

Spol ispitanika, rečeno je, na procjenu vrijednosti i činitelja obiteljskog života statistički značajno utječe u četiri od 18 zavisnih varijabla, i to: u općem doživljaju obiteljskih obveza i vrednovanju ponašanja koje bračni partneri trebaju odabrati kad je njihov odnos ozbiljno poremećen; u ocjeni potrebe uvođenja obveznog predbračnog savjetovališta za buduće supružnike i ocjeni opravdanosti izbjegavanja zapošljavanja žena izvan domaćinstava, kako bi se više mogle posvetiti bračnom partneru i obitelji. Te su razlike prikazane u tablici 2.

Tablica 2.

Struktura statistički značajnih razlika u procjeni vrijednosti i činitelja obiteljskog života s obzirom na spol mladih

– raspodjela u %

Zavisne varijable	Žene	Muškarci	Ukupno
<i>Kako najčešće gledaš na obiteljske obveze?</i>	$\chi^2 = 20,574$; $p = 0,000$		
a) kao dužnost i žrtvovanje	17,6	24,0	20,8
b) kao teret kojeg je bolje izbjeći	7,4	9,6	8,5
c) kao dosadu	7,2	9,3	8,2
d) kao radost zajedničkog života	67,8	57,1	62,5
<i>Što misliš, što bračni partneri trebaju učiniti kad je njihov odnos ozbiljno poremećen?</i>	$\chi^2 = 27,385$; $p = 0,000$		
a) ostati u braku pod svaku cijenu	2,2	7,6	4,9
b) potražiti stručnu pomoć	75,1	69,2	72,1
c) razvesti se	22,7	23,2	23,0
<i>Koje okolnosti mogu pridonijeti smanjenju broja razvoda braka?</i>			
<i>1. Uvođenje obvezna stručnog savjetovališta za buduće supružnike</i>	$\chi^2 = 22,892$; $p = 0,000$		
a) ne slažem se	41,0	53,5	31,6
b) slažem se	59,0	46,5	68,4
<i>2. Izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstava</i>	$\chi^2 = 43,025$; $p = 0,000$		
a) ne slažem se	53,4	33,0	81,1
b) slažem se	46,6	67,0	18,9

U tablici 2. je razvidno da obiteljske obveze kao radost zajedničkog života doživljava statistički značajno više ispitanica nego ispitanika, dok ih više ispitanika doživljava kao dužnost i žrtvovanje, teret kojeg je bolje izbjeći ili kao dosadu. Na to se nadovezuje nalaz prema kojem više ispitanika nego ispitanica podupire izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstava kako bi se mogle posvetiti bračnom partneru i obitelji.

Kada su poremećeni odnosi bračnih partnera, statistički značajno više žena podupire traženje stručne pomoći, a značajno više muškaraca ostajanje u braku pod svaku cijenu. Značajno više žena podržava i uvođenje obveznog predbračnog savjetovališta za buduće supružnike, a otprilike jednak dio žena i muškaraca podupire razvod.

Ovi su rezultati sukladni još značajno zastupljenoj tradicionalnoj rodnoj podjeli obiteljskih uloga, prema kojoj se od muškaraca očekuje da uzdržavaju obitelji, radeći i zaradujući, dok se ženina uloga uglavnom svodi na brigu o obitelji i kućanstvu, a naročito djeci (Hodžić i Bijelić, 2003.). Bitno je istaknuti kako većina žena

ipak ne dijeli taj stav. Naime, prema istraživanju S. Leinert Novosel (2003.) više od polovice ispitanica (58%) i tek četvrtina (25%) muškaraca ne prihvaćaju tvrdnju da su primarna ženina ambicija obitelj i djeca, a tek potom sve ostalo, uključujući i zaposlenje. Žene, pak, ne misle kako bi isključivo one imale biti zadužene za obitelj i kućanstvo, dok bi muškarac trebao skrbiti samo o uzdržavanju obitelji (86% žena i tek 47% muškaraca dijeli takav stav). S time se povezuje i osjećaj odgovornosti žena za obiteljsko ozračje i emocionalnu sigurnost djece: svaki drugi muškarac drži kako je ženi to prvenstvena dužnost ili o tome nema jasan stav, dok se čak 86% žena izjašnjava kako majka može biti jednako uspješna, bez obzira je li u radnom odnosu ili nije.

Naši rezultati, osim što potvrđuju i nalaze S. Leinert Novosel (2003.), govore i o izrazitijoj tradicionalističkoj orijentaciji mladih muškaraca. Ta je tendenciju potvrdila i raščlamba svih vrijednosnih orijentacija mladih u kojoj je tradicionalizam jedini proizveo statistički značajne razlike na osnovi spola ispitanika (Radin, 2002.).

4.2. Utjecaj dobi mladih na procjenu vrijednosti i činitelja obiteljskog života

U ovom smo radu mlade podijelili u tri dobne skupine: a) od 15 do 19 godina (34,7% svih ispitanika), b) od 20 do 24 godine (33,0% uzorka) i c) od 25 do 19 godina života (32,3% ukupnog uzorka). Te se dobne grupe od promatranih 18 komponenata obiteljskih vrijednosti i činitelja, statistički značajno razlikuju samo u procjeni značaja uvođenja obvezna stručnog savjetovališta za buduće supružnike radi smanjenja broja razvoda brakova (tablica 3.).

Tablica 3.

Statistički značajna razlika mladih različite dobi u stavu o uvođenju obveznog savjetovališta za buduće supružnike

- raspodjela u %

Uvođenje obveznog stručnog savjetovališta za buduće supružnike može pridonijeti smanjenju broja razvoda braka	Dobne skupine			Ukupno
	od 15 do 19 godina	od 20 do 24 godine	od 25 do 29 godina	
1. ne slažem se	24,8	33,5	36,4	31,6
2. slažem se	75,2	66,5	63,6	68,4

$$\chi^2 = 19,175; p = 0,000$$

Razvidno je da većina mladih podržava uvođenje obvezna stručnog savjetovališta za buduće supružnike, a skloniji su mu mladi. Riječ je o svojevrsnom obrazovanju roditelja o intervencijama koje roditelju i supružniku mogu pomoći da uspješnije obnaša roditeljsku i bračnu ulogu (Maleš, 2003.). Budući da samo malo više od polovice uzorka (52,0%) podržava pohađanje predbračnih predavanja u crkvi, oblike priprema za uspješniji brak i uspješnije roditeljstvo očito bi trebale ponudi-

ti druge društvene institucije. Opadanje broja mladih u starijoj omladinskoj dobi koji predbračna savjetovališta drže obveznim vjerojatno je povezano s njihovom izraženijom potrebom za slobodom izbora, pa je uputno razmišljati o tome kako savjetovalište učiniti dostupnim zainteresiranim parovima, bez nametanja njihova pohađanja.²

4.3. Utjecaj mjesta stanovanja ispitanika na procjenu vrijednosti i činitelja obiteljskog života

Usporedba rezultata s obzirom na stalno mjesto boravka ispitanika, pri čemu su oni razvrstani na one koji žive u selu, u malim gradovima, velikim gradovima (Osijek, Rijeka i Split) i gradu Zagrebu, urodila je sa sedam statistički značajnih razlika u poimanju obiteljskih vrijednosti i činitelja. Strukturu tih razlika prikazuje tablica 4.

Tablica 4.

Struktura statistički značajnih razlika u procjeni vrijednosti i činitelja obiteljskog života s obzirom na mjesto stanovanja ispitanika

– raspodjela u %

Zavisne varijable	Mjesto stanovanja				Ukupno
	selo	mali grad	veliki grad	Zagreb	
Brak i obitelj su važni jer se u obiteljskom krugu čovjek može jedino i najbolje potvrditi	$\chi^2 = 22,831$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	37,1	47,5	40,2	51,4	42,1
b) slažem se	62,9	52,5	59,8	48,6	57,6
Okolnosti koje mogu pridonijeti smanjenju broja razvoda braka:					
1. Zakonske mjere koje otežavaju postupak razvoda	$\chi^2 = 66,464$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	55,0	66,8	76,6	77,2	64,4
b) slažem se	45,0	33,2	23,4	22,8	35,6
2. Pohađanje predbračnih predavanja u crkvi	$\chi^2 = 28,991$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	41,6	51,6	48,9	59,2	48,0
b) slažem se	58,4	48,4	51,1	40,8	52,0
3. Zajednički predbračni život budućih supružnika radi boljeg upoznavanja	$\chi^2 = 33,796$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	25,6	17,5	13,4	12,3	19,8
b) slažem se	74,4	82,5	86,6	87,7	80,2

² Početna iskustva u Hrvatskoj postoje u programu otvorenih obiteljskih centara, ali je njihov broj daleko ispod stvarnih i ovim istraživanjem potvrđenih potreba.

Zavisne varijable	Mjesto stanovanja				Ukupno
	selo	mali grad	veliki grad	Zagreb	
4. Izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstva da bi se mogle potpuno posvetiti bračnom partneru i obitelji	$\chi^2 = 55,753$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	74,0	84,1	90,4	89,4	81,1
b) slažem se	26,0	15,9	9,6	10,6	18,9
5. Isticanje vrijednosti braka i obitelji u medijima, školskom odgoju, posebnim predavanjima i sl.	$\chi^2 = 19,196$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	28,7	36,5	26,8	40,3	32,2
b) slažem se	71,3	63,5	73,2	59,7	67,8
Što misliš, što bračni partneri trebaju učiniti kad je njihov odnos ozbiljno poremećen?	$\chi^2 = 53,898$; $p = 0,000$				
a) ostati u braku pod svaku cijenu	7,2	2,3	3,5	3,5	4,9
b) potražiti stručnu pomoć	75,0	72,1	76,8	60,6	72,1
c) razvesti se	17,8	25,6	19,7	35,9	23,0

Razabiremo kako se statistički značajno više ispitanika u selu nego ostalih, osobito mladih u Zagrebu, prihvaćaju

- tvrdnju prema kojoj su brak i obitelj važni jer se u obiteljskom krugu čovjek može jedino i najbolje potvrditi;
- tvrdnje kako smanjenju broja razvoda braka mogu pridonijeti zakonsko otežavanje postupka razvoda, pohađanje predbračnih predavanja u crkvi, izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstava kako bi se mogle posve posvetiti bračnom partneru i obitelji, te isticanje vrijednosti braka i obitelji posredstvom medija, školskog odgoja, posebnih predavanja i sl.

Na drugoj strani, više ispitanika u Zagrebu i u velikim gradovima prihvaća tvrdnju da smanjenju broja razvoda braka može pridonijeti bolje upoznavanje budućih supružnika u zajedničkom predbračnom životu. Veći dio mladih Zagrepčana nego ostalih sklon je, u slučaju ozbiljno poremećena odnosa između bračnih partnera, razvodu braka (ostajanje u braku pod svaku cijenu prihvaća najviše mladih u selu). Činjenica pak što su mladi u malim i velikim gradovima u nekim segmentima sličniji mladima u Zagrebu, a u drugima onima u seoskim sredinama, vrlo je vjerojatno uvjetovana pretežitim obilježjima njihovih konkretnih sredina.

Dobiveni rezultati idu u prilog stajalištima (First-Dilić, 2002.: 330) da promjene – poput smanjenja veličine seoske obitelji, promjena u poljoprivrednoj tehnologiji, prijelaza od poljoprivrede kao načina života u poljoprivredu kao zanimanje, ravnopravnosti muškaraca i žena, te šireg sudjelovanje ženskih članova i pripadnika mladih generacija u obiteljskom odlučivanju – nisu podjednako zahvatile sve seo-

ske sredine. Tako je prometno izoliranim naseljima, zatvorene agrarne strukture i bez osnovnih institucija, svojstven patrijarhalan sustav obiteljskog odlučivanja. Zato se, zaključuje autorica, patrijarhalnost i dalje uspijeva održati u seoskim sredinama i to ponajprije u seoskoj obitelji. Drugi su autori već prije prepoznali ulogu mjesta stanovanja u formiranju obrazaca obiteljskog života. Na drugoj strani, u selima s relativno diferenciranom socio-profesionalnom strukturom, prometno dobro povezanim s lokalnim središtima, te opremljenim društvenim i kulturnim ustanovama, razmjerno je češći sinkrazijski tip autoriteta (u određenu području ponašanja sve odluke supružnici donose zajednički). Tako je i prema našim rezultatima tradicionalnost prepoznatljiva u sve manjeg dijela mladih u ruralnim područjima, iako je u njih i dalje statistički značajno izraženija nego u gradske mladeži.

4.4. Utjecaj školske spreme ispitanika na procjenu vrijednosti i činitelja obiteljskog života

Kako bismo ispitali razlikuju li se mladi prema stručnoj spremi u prosudbi vrijednosti i činitelja obiteljskog života, ispitanike smo svrstali u četiri skupine: a) mlade bez školske spreme – oni koji nisu završili osnovnu školu (0,5%) i koji su završili samo osnovnu školu (26,7%), što ukupno čini 28,2% uzorka; b) mladi sa školom za KV i VKV zvanje (ŠUP, zanatske i radničke škole) – u uzorku ih je 18,9%; c) mladi sa završenim ostalim srednjim školama (42,3%); d) mladi sa završenom visokom školom (4,3%), fakultetom (6,0%), magisterijem, specijalizacijom i doktoratom znanosti (0,3%) – njih u uzorku ima 10,6%. Prema tome, mladi sa zanatskom i srednjom školom čine 61,2% svih ispitanika a najmanje ih ima visoko obrazovanje.

Tablica 5.

Struktura statistički značajnih razlika mladih u procjeni vrijednosti i činitelja obiteljskog života s obzirom na školsku spremu

– raspodjela u %

Zavisne varijable	Najviša završena škola				Ukupno
	osnovna škola	KV i VKV	srednja škola	VŠS, VSS i znan. st.	
<i>Brak i obitelj su važni jer se u obiteljskom krugu čovjek može jedino i najbolje potvrditi</i>	$\chi^2 = 26,986; p = 0,000$				
a) ne slažem se	35,0	37,1	47,7	50,3	42,4
b) slažem se	65,0	62,9	52,3	49,7	57,9
<i>Brak i obitelj su važni jer je obitelj normalna i prirodna pojava o kojoj ni ne treba diskutirati</i>	$\chi^2 = 24,934; p = 0,000$				
a) ne slažem se	21,1	15,2	25,8	33,0	23,3
b) slažem se	78,9	84,8	74,2	67,0	76,7

Zavisne varijable	Najviša završena škola				Ukupno
	osnovna škola	KV i VKV	srednja škola	VŠS, VSS i znan. st.	
<i>Brak i obitelj su važni jer je društvo još uvijek takvo da s neodobravanjem gleda na one koji žive sami</i>	$\chi^2 = 18,510$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	50,7	50,0	60,3	62,6	55,9
b) slažem se	49,3	50,0	39,7	37,4	44,1
<i>Okolnosti koje mogu pridonijeti smanjenju broja razvoda braka:</i>					
<i>1. Zakonske mjere koje otežavaju postupak razvoda</i>	$\chi^2 = 59,535$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	56,7	53,0	71,2	78,1	64,4
b) slažem se	43,3	47,0	28,8	21,9	35,6
<i>2. Pobadjanje predbračnih predavanja u crkvi</i>	$\chi^2 = 25,465$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	41,9	40,8	53,5	54,4	48,0
b) slažem se	58,1	59,2	46,5	45,6	52,0
<i>3. Izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstva da bi se mogle potpuno posvetiti bračnom partneru i obitelji</i>	$\chi^2 = 50,844$; $p = 0,000$				
a) ne slažem se	74,6	73,3	86,7	90,6	81,1
b) slažem se	25,4	26,7	13,3	9,4	18,9
<i>Što misliš, što bračni partneri trebaju učiniti kad je njihov odnos ozbiljno poremećen?</i>	$\chi^2 = 25,010$; $p = 0,000$				
a) ostati u braku pod svaku cijenu	6,5	8,0	3,4	1,1	4,9
b) potražiti stručnu pomoć	73,4	73,1	70,8	72,2	72,1
c) razvesti se	20,0	18,9	25,8	26,7	23,0

Strukture statistički značajnih razlika u prosudbama vrijednosti i činitelja obiteljskog života s obzirom na školsku spremu ispitanika prikazane su u tablici 5. Uvid kazuje:

- statistički značajno manje ispitanika visoke stručne spreme od ostalih drži da se u obitelji čovjek može jedino i najbolje potvrditi a značajno ih manje od drugih zastupa izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstva kako bi se mogle posve posvetiti bračnom partneru i obitelji;
- iako svi ispitanici uglavnom prihvaćaju tvrdnju kako je obitelj normalna i prirodna pojava o kojoj ni ne treba raspravljati, ističu se statistički značajne razlike između ispitanika s visokom i srednjom naobrazbom: tu tvrdnju podupire značajno manje ispitanika s visokom naobrazbom od ostalih, a posebice onih sa srednjom stručnom spremom;
- jednako tako stav da društvo još s neodobravanjem gleda na one koji žive sami zastupa najmanje ispitanika s visokom i najviše onih sa srednjom stručnom spremom;

- zakonske mjere koje otežavaju postupak razvoda braka podržava najmanje ispitanika sa srednjom stručnom spremom;
- uvođenje predbračnih predavanja u crkvi prihvatilo bi najviše ispitanika s KV i VKV obrazovanjem, ali i onih sa završenom osnovnom školom;
- u slučaju ozbiljno poremećenih odnosa između bračnih partnera, najviše ispitanika svih razina obrazovanja podupire traženje stručne pomoći, a značajna je razlika najočitija u tome što tek svaki stoti ispitanik s visokom spremom podržava ostanak u braku pod svaku cijenu.

Prema tome, mladi s višim stupnjem obrazovanja u većoj mjeri relativiziraju opće-prihvaćene društvene stavove, više ih je otvoreno različitim stilovima života i usmjereno očuvanju vlastite privatnosti i osobnosti. Osobito valja razmotriti razlike u stavovima mladih visokoga i srednjega obrazovanja, koje su često veće negoli između visokoobrazovanih ispitanika i ispitanika s KV i VKV ili osnovnoškolskim obrazovanjem. Može se zaključiti kako više mladih srednjoškolskog obrazovanja od ostalih prihvaća društvene stereotipe i sklono je konformističkom ponašanju.

Ovu tezu potvrđuju i rezultati istraživanja odnosa mladih prema obrazovanju (Baranović, 2002.). Odnos mladih prema obrazovanju uvjetovan je socijalnim kontekstom i razlikuje se ovisno o njihovim sociodemografskim obilježjima, ponajprije socioprofesionalnom statusu, obrazovanju, obrazovanju roditelja i ruralno-urbanom rezidencijalnom statusu. Jasno se pokazalo kako su mladi s visokim obrazovanjem, koji žive u razvijenim i urbanim sredinama s visokoobrazovanim roditeljima, kritičniji spram obrazovanja i suzdržaniji glede njegove važnosti za njihovu profesionalnu i društvenu integraciju te promociju. Ova je kritičnost primjetna i u njihovu odnosu spram obiteljskih vrijednosti i činitelja obiteljskog života. No, budući je više od polovice mladih srednjoškolskog obrazovanja, osnovano je očekivati da će oni usvajati vrijednosni sustav odraslih i sukladno njemu stvarati vlastite obitelji, što omogućuje nastavljajanje aktualnih demografskih trendova.

4.5. Utjecaj bračnog statusa mladih na procjenu vrijednosti i činitelja obiteljskog života

S obzirom na bračni status mladi se, rekosmo, razlikuju u odnosu prema četiri promatrana obilježja obiteljskih vrijednosti i činitelja obiteljskog života: u procjeni obitelji kao normalne i prirodne pojave o kojoj ne treba ni diskutirati, prosudbi potrebe pohađanja predbračnih predavanja u crkvi, doživljaju obiteljskih obveza i ocjeni potrebe uvođenja zakonskih propisa koje otežavaju postupak sklapanja maloljetničkih brakova. Samo je 4,4% ispitanika koji žive u bračnoj zajednici u braku ili izvanbračnoj zajednici bez djece, a 12,7% u braku s jednim ili više djece. Od onih koji nisu u bračnoj zajednici rastavljeno je 0,7%.

Iz strukture statistički značajnih razlika s obzirom na bračni status ispitanika (tablica 6.) proizlazi kako više ispitanika koji su u bračnoj zajednici od neoženjenih/neudanih podupire uvođenje zakonskih mjera koje otežavaju sklapanje ma-

loljetničkih brakova i pohađanje predbračnih predavanja u crkvi. S druge strane, veći dio ispitanika koji ne žive u bračnoj zajednici drži da je vrijednost obitelji sadržana u radosti zajedničkog života te da je obitelj normalna i prirodna pojava o kojoj ne treba raspravljati.

Iz izloženih je rezultata moguće zaključiti kako iskustvo življenja u bračnoj zajednici znatno utječe na shvaćanje obiteljskih vrijednosti, pri čemu ih se relativizira, odnosno gube univerzalnu vrijednost. Zapaža se također kako mladi koji žive u bračnoj zajednici prepoznaju vrijednost i svrhu bračnih i predbračnih savjetovanja, što upućuje na potrebu sustavnijeg pristupa pripremama za odgovoran bračni život i odgovorno roditeljstvo (Maleš, 2003.).

Tablica 6.

Struktura statistički značajnih razlika u procjeni vrijednosti i činitelja obiteljskog života s obzirom na bračni status ispitanika

– raspodjela u %

Zavisne varijable	Bračni status		Ukupno
	neoženjen – neudana	oženjen – udana	
<i>Obitelj je normalna i prirodna pojava o kojoj se ni ne treba diskutirati</i>	$\chi^2 = 16,307$; p = 0,000		
a) ne slažem se	12,1	21,3	23,3
b) slažem se	87,9	78,7	76,7
<i>Kako najčešće gledaš na obiteljske obveze?</i>	$\chi^2 = 38,157$; p = 0,000		
a) kao dužnost i žrtvovanje	21,1	17,9	20,8
b) kao teret kojeg je bolje izbjeći	9,4	9,9	8,5
c) kao dosadu	9,7	3,7	8,2
d) kao radost zajedničkog života	59,8	22,9	62,5
<i>Okolnosti koje mogu pridonijeti smanjenju broja razvoda braka:</i>			
<i>Zakonske mjere koje otežavaju sklapanje maloljetničkih brakova</i>	$\chi^2 = 14,895$; p = 0,000		
a) ne slažem se	86,1	78,2	64,4
b) slažem se	13,9	21,8	35,6
<i>Pohađanje predbračnih predavanja u crkvi</i>	$\chi^2 = 17,604$; p = 0,000		
a) ne slažem se	84,9	76,8	48,0
b) slažem se	15,1	23,2	52,0

5. Zaključna razmatranja

Ovo je istraživanje dalo osnovu za prihvaćanje opće hipoteze prema kojoj spol, dob, mjesto stanovanja, stupanj obrazovanja i bračni status mladih utječu na njihovu procjenu vrijednosti i određenih činitelja obiteljskog života, pri čemu je ut-

jecaj mjesta boravka i stupnja obrazovanja značajniji od utjecaja spola, bračnog statusa i dobi ispitanika. Pokazalo se da među mladima postoji visoka suglasnost u prihvaćanju vrijednosti obiteljskog života, a gotovo svi (97,1% ispitanika) prepoznaju važnost braka i obitelji zbog ljubavi, bliskosti i razumijevanja među članovima obitelji. Više od polovice ispitanika prihvaća tvrdnje prema kojima su brak i obitelj važni zbog stvaranja potomstva, socioekonomske sigurnosti, mogućnosti potvrde čovjeka u obiteljskom krugu i jer je obitelj normalna i prirodna pojava o kojoj ne treba ni raspravljati. Mladi su više podijeljeni u ocjeni odnosa društva prema obitelji – relativno je malena razlika u postotku onih koji drže da društvo s neodobravanjem gleda na one koji žive sami (44,4%) i onih koji misle da nije tako (55,9%). Istodobno, više od dvije petine (41,4%) mladih drži da se braku i obitelji pridaje preveliku važnost i da čovjek može dobro i sretno živjeti sam.

Statistički značajne razlike u odnosu na tri od pet promatranih sociodemografskih obilježja ispitanika, odnosno s obzirom na spol, mjesto stanovanja i stupanj obrazovanja ispitanika, utvrđene su u varijabli mišljenje mladih o postupcima kakve bračni partneri trebaju poduzeti kad je njihov odnos ozbiljno poremećen. Gotovo tri četvrtine (72,1%) mladih smatra kako u tim slučajevima treba potražiti stručnu pomoć, 23,0% bi se odlučilo za razvod, a tek svaki dvadeseti (4,9%) misli da pod svaku cijenu treba ostati u braku. Ovaj se nalaz gotovo posve podudara s aktualnom stopom razvoda brakova (u Hrvatskoj se razvodi svaki peti brak). Analiza razlika s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika pokazuje da su razvodu braka podjednako skloni ispitanici obaju spolova, sa stalnim mjestom boravka u Zagrebu i velikim gradovima i visokog obrazovnog statusa (bračni status mladih ne utječe bitno na njihov odnos spram toga pitanja).

Statistički značajne razlike u općem doživljaju obiteljskih obveza od sociodemografskih obilježja proizveli su samo spol i bračni status ispitanika. Utvrđeno je da petina (20,8%) svih ispitanika obiteljske obveze smatra dužnošću i žrtvovanjem, svaki dvanaesti (8,5%) teretom kojeg je bolje izbjeći, 8,2% ih doživljava kao dosadu, a više od tri petine (62,5%) ispitanika u obiteljskim obvezama vidi radost zajedničkog života. Stav o obiteljskim obvezama kao radosti zajedničkog života prevladava i nakon podjele uzorka po spolu: dijeli ga 54,2% žena i 45,8% muškaraca. Ipak, u prve je tri kategorije statistički značajno više muškaraca (više ih od žena obiteljske obveze doživljava dužnošću i žrtvovanjem, teretom kojeg je bolje izbjeći i dosadom), a više žena obiteljske obveze doživljava radošću zajedničkog života. Obiteljske obveze radošću zajedničkog života drži najviše oženjenih (udanih) i neoženjenih (neudanih) ispitanika, ali ipak više onih koji nisu u braku.

Ovakva distribucija rezultata, s jedne strane, ukazuje na svojevrstan nesrazmjer između proklamiranog (vrijednosnog) podržavanja obitelji i stvarne spremnosti dijela mladih na formiranje vlastitih obitelji i nošenje sa činiteljima obiteljskog života, a s druge strane da bračno iskustvo umanjuje pozitivna vrednovanja obiteljskih obveza. Tu tezu potkrepljuje i rezultat prema kojem se statistički značajno

više mladih muškog spola zalaže za izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstava kako bi se mogle posvetiti bračnom partneru i obitelji.

Pokazalo se, također, da mladi nižeg stupnja obrazovanja češće od ostalih smatraju obitelj normalnom i prirodnom pojavom o kojoj ni ne treba raspravljati, što na izvjestan način upućuje na mogućnost da pri stupanja u brak ne namjeravaju dublje propitati posljedice sklapanja braka po mnoge aspekte njihova življenja. Na navedenu tezu upućuje i rezultat prema kojemu mladi koji ne žive u bračnoj zajednici također češće dijele ovaj stav.

Zanimljiv je i rezultat prema kojem se, s dobi, smanjuje broj ispitanika koji podupiru uvođenje obavezna stručnog savjetništva za buduće supružnike, iako to podržava više od dvije trećine (68,4%) svih ispitanika. To, isticanje stava o razvodu kao isključivu problemu bračnih partnera u koje se društvo ne treba miješati (što drži 84,7% ispitanika) i nepodržavanje zakonskih mjera koje otežavaju postupak razvoda (64,4% ispitanika, s tim što stav ovisi o prebivalištu i stupnju obrazovanja ispitanika), ukazuje na potrebu mladih da obitelj ostane u privatnoj sferi i na razini volje njezinih članova, što je sukladno ustavnom i zakonskom određenju odnosa obitelji i društva. S druge strane, mladi su svjesni potrebe društvene kontrole sklapanja maloljetničkih brakova, što uređuje Obiteljski zakon – takve zakonske propise osobito podupiru mladi koji jesu u bračnoj zajednici.

Stanoviti tradicionalni elementi primjetni su u odnosu ruralne i urbane mladeži, pri čemu zajednički predbračni život budućih supružnika radi boljeg upoznavanja podržava statistički značajno više gradske mladeži. Veći dio ispitanika u seoskim sredinama i nižeg stupnja obrazovanja od ostalih podupiru izbjegavanje upošljavanja žena izvan domaćinstva, kako bi se mogle potpuno posvetiti bračnom partneru i obitelji (jednako kao ispitanici muškog spola), ali i pohađanje predbračnih predavanja u crkvi (to, od ostalih, misli i više ispitanika u braku). Ovaj rezultat još jednom potvrđuje potrebu uvođenja različitih modela priprema za bračni i obiteljski život (škole za roditelje, predavanja, tečajevi i sl.) koji bi mladima bili dostupni u svim sredinama, a uključivanje u njih temeljilo bi se na slobodnoj odluci polaznika.

Rezultati, naposljetku, na različite načine potvrđuju nalaze prijašnjih istraživanja o visokom vrijednosnom značaju obitelji u hrvatskom društvu (Matulić, 2002.), a istodobno daju osnovu za poduzimanje društvenih akcija u sklopu obiteljske politike i politike za mlade kako bi se učvrstilo položaj i opstojnost obitelji koja je u suvremenim uvjetima u konfliktnom odnosu s tržištem rada. Radi rekondilijacije obiteljskoga i profesionalnog života, najvažnije je razviti različite obiteljske servise koji bi, uz podršku roditeljima male djece, nudili i odgojno-obrazovne sadržaje u pripremi mladih za kvalitetan obiteljski život (vidjeti u: Puljiz i Bouillet, 2003. te Bouillet, 2003.), uz osobito promicanje ravnopravnosti spolova i podjelu obiteljskih obveza i odgovornosti među bračnim partnerima. Osnovanost tih mjera potvrdili su i u ovom članku prikazani rezultati istraživanja, a njihova bi provedba jednako urodila i usporavanjem današnjih negativnih demografskih trendova.

Literatura

1. Akrap, Anđelko; Ridzak, Tomislav; Pokos, Nenad; Živić, Dražen; Čipin, Ivan (2003.): Činitelji demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 450 str.
2. Baranović, Branka (2002.): Što mladi misle o obrazovanju? – U: Vlasta Ilišin i Furio Radin (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. – Zagreb : Institut za društvena istraživanja u Zagrebu; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 203-218.
3. Bouillet, Dejana, ur. (2003.): Nacionalni program djelovanja za mlade. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 74 str.
4. First-Dilić, Ruža (2002.): Obrasci odlučivanja i struktura porodične moći u suvremenoj poljoprivrednoj porodici. – *Sociologija sela*, Zagreb, 40 (2002) 3/4 (157/158): 329-249.
5. Gelo, Jakov (2003.): Demografske promjene u Hrvatskoj kao osnova Nacionalne obiteljske politike. – U: Vlado Puljiz i Dejana Bouillet (ur.): *Nacionalna obiteljska politika*. Prošireno izdanje. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 73-103.
6. Hodžić, Amir; Bijelić, Nataša (2003.): Značaj roda u stavovima i seksualnom ponašanju adolescenata i adolescentica: izvještaj istraživanja »Muškarci, žene i seksualnost«. – Zagreb : Centar za edukaciju i savjetovanje žena, 182 str.
7. Ilišin, Vlasta (2002.): Interesi i slobodno vrijeme mladih. – U: Vlasta Ilišin i Furio Radin (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. – Zagreb : Institut za društvena istraživanja u Zagrebu; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 269-302.
8. Ilišin, Vlasta; Radin, Furio (ur.) (2002.): Mladi uoči trećeg milenija. – Zagreb : Institut za društvena istraživanja u Zagrebu; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 355 str.
9. Lacković-Grgin, Katarina (1982.): Problemi istraživanja utjecaja otvorenih oblika roditeljskog ponašanja na socijalizaciju djece. – *Primijenjena psihologija*, Zagreb, 14 (1982) 3: 42-49.
10. Leinert-Novosel, Smiljana (2003.): Stavovi poslodavaca o zapošljavanju žena. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 142 str.
11. Maleš, Dubravka (2003.): Afirmacija roditeljstva. – U: Vlado Puljiz i Dejana Bouillet (ur.): *Nacionalna obiteljska politika*. Prošireno izdanje. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 275-303.
12. Matulić, Tonči (2002.): Obiteljske vrijednosti i neki aspekti socijalne zaštite obitelji. – *Revija za socijalnu politiku*, Zagreb, 9 (2002) 2: 139-161.
13. Matulić, Tonči (2003.): Obiteljske vrijednosti i neki aspekti socijalne zaštite obitelji. – U: Vlado Puljiz i Dejana Bouillet (ur.): *Nacionalna obiteljska politika*. Prošireno izdanje. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 119-163.
14. Obiteljski zakon (2003.). – *Narodne novine*, Zagreb, 165 (2003) 116: 4197-4213.
15. Obradović, Josip (2000.): Sociološke i sociopsihološke razlike između obitelji bez djece, s jednim djetetom i s više djece. – U: Branka Juras (ur.): *Položaj adolescenata u obitelji*. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži; Ministarstvo rada i socijalne skrbi, str. 43-55.
16. Puljiz, Vlado (2003.): Društvene promjene i obitelj. – U: Vlado Puljiz i Dejana Bouillet (ur.): *Nacionalna obiteljska politika*. Prošireno izdanje. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 13-48.
17. Puljiz, Vlado; Bouillet, Dejana, ur. (2003.): Nacionalna obiteljska politika. Prošireno izdanje. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 355 str.
18. Puljiz, Vlado; Zrinščak, Siniša (2002.): Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu. – *Revija za socijalnu politiku*, Zagreb, 9 (2002) 2: 117-139.

19. Rabotek-Šarić, Zora; Pečnik, Nina; Josipović, Vedrana (2003.): Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline. – Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 486 str.
20. Radin, Furio (2002.): Vrijednosne hijerarhije i strukture. – U: Vlasta Ilišin i Furio Radin (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. – Zagreb : Institut za društvena istraživanja u Zagrebu; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 47-77.
21. Spajić-Vrkaš, Vedrana; Ilišin, Vlasta (2003.): Youth in Croatia 2002. PRONI Regional Project on Youth, istraživački izvještaj. – Zagreb : Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo, str. 127.
22. Tomić-Koludrović, Inga; Leburic, Anči (2002.): Sociologija životnog stila. – Zagreb : Naklada Jesenski i Turk; Hrvatsko sociološko društvo, 366 str.
23. UNICEF (2001.): A Decade of Transition. Regional Monitoring Report, No. 8. – Florence : UNICEF Innocenti Research Centre, 192 p.

Dejana Bouillet

Institute for Social Research of Zagreb, Zagreb, Croatia

The Attitude of the Young Towards the Values and the Factors of Family Life

Summary

This article is based on the result of the research »Value System of Youth and Social Changes in Croatia«, which was led by the Institute for Social Research in Zagreb in 1999, on the sample of 1.700 young people, both sexes, aged from 15 to 29 on the entire Croatian territory. The aim of this article is to analyze the impact of some sociodemographic characteristics of youth (sex, age, residential status, level of education and marital status of examinees) on their conception of family values and factors of family life, which are described with 18 items. The intention of this analysis is the identification of main points of social activities, which would contribute to keep the quality, as for the development of the individuals supporting, family circumstances, and help to young people during their transition from adolescence to adult status. The results of this research give a base to accept the general hypothesis according that sex, age, residential status, level of education and marital status have an influence on the estimation of values and some factors of family life. From the results of bivariant analysis proceeds that relation of examinees according to family and family values most statistically significant differ in the consideration of residential status and level of education of examinees (in both cases the differences are significant in 7 observers items). Sex and marital status of examinees have statistically significant influence in four components of relation according to family and family values, and age of examinees in just one component.

The results are congruent with the researches which were held earlier, that showed a high level of importance of the family in Croatian society, and that justify the programs of National family policy and National program of action for youth, with the aim of affirmation of the status and the existence of family, which is in the contemporaneous circumstances in a conflict relationship with the labor market.

Key words: youth, family, values, socio demographic characteristics, Croatia.

Received on: 20th May 2004

Accepted on: 21th July 2004

Dejana Bouillet

Institut de Recherche sociale à Zagreb, Zagreb, Croatie

Point de vue de la jeunesse sur les valeurs de la famille et les facteurs de la vie familiale

Résumé

La base de cet article est le résultat de recherches sur le système de valeur de la jeunesse et des changements sociaux en Croatie, qui a été conduit par l'institut pour la recherche sociale de Zagreb en 1999, sur un échantillon de 1.700 jeunes des deux sexes, âgés de 15 à 29 ans sur la totalité du territoire croate. Le but de cet article est d'analyser l'impact de certaines caractéristiques socio démographiques de la jeunesse (sexe, âge, statut résidentiel, niveau d'éducation et état civil des candidats) sur leur conception des valeurs de la famille et facteurs de la vie familiale, qui sont décrits par 18 items. L'intention de cette analyse réside en l'identification des points principaux des activités sociales qui contribueraient à garder la qualité de ces valeurs, ainsi que pour le soutien au développement des individus et des circonstances de vie familiale, et d'aide aux jeunes pendant la période de transition entre l'adolescence et le statut d'adulte. Les résultats de cette recherche forment une base permettant d'accepter l'hypothèse générale montrant que le sexe, l'âge, le statut résidentiel, le niveau d'éducation et l'état civil ont une influence sur l'évaluation des valeurs ainsi que sur quelques facteurs de la vie familiale. Les résultats de l'analyse bi variable font apparaître que la rapport des candidats à la famille et aux valeurs familiales est le plus statistiquement différente et significative en considérant le statut résidentiel et le niveau de l'éducation des candidats (dans les deux cas les différences sont significatives dans 7 items d'observation). Le sexe et l'état civil des candidats ont statistiquement une influence significative dans quatre composants de relation selon la famille et les valeurs de famille, pour l'âge des candidats sur juste un composant.

Les résultats sont conformes aux recherches qui ont été menées auparavant et qui montrent un niveau élevé d'importance de la famille dans la société croate, ce qui justifie les programmes de la politique nationale de la famille ainsi que le programme national de l'action pour la jeunesse, dans le but de l'affirmation du statut et de l'existence de la famille, qui se trouve dans ces circonstances contemporaines en rapport de conflit avec le marché du travail.

Mots-clés: jeunesse, famille, valeurs, caractéristiques socio démographiques.

Reçu: le 20 mai 2004

Accepté: le 21 juillet 2004